

УДК 811.111'364

А. П. Очковська

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир

ПРОЦЕС СУБ'ЄКТИВАЦІЇ РЕЙЗИНГОВИХ КОНСТРУКЦІЙ З ПІДМЕТОМ В ІСТОРІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

*У статті здійснено аналіз термінів "граматикалізація", "суб'єктивізація", "суб'єктивність" і розглянуто розвиток та становлення структурно-семантичних особливостей рейзингових конструкцій з підметом на прикладі рейзингового дієслова *seem* в історії англійської мови. Прикладом процесу суб'єктивізації слугують рейзингові конструкції з підметом. У процесі суб'єктивізації рейзингові дієслова набувають модального значення евіденційності. Регулярне використання рейзингових конструкцій з підметом спостерігається лише наприкінці середньоанглійського періоду, а в ранньоніовоанглійській мові відбувається їх остаточне становлення.*

Ключові слова: *граматикалізація, евіденційність, суб'єктивізація, суб'єктивність, рейзингові конструкції з підметом.*

А. П. Очковская

ПРОЦЕС СУБЪЕКТИВАЦИИ РЕЙЗИНГОВЫХ КОНСТРУКЦИЙ С ПОДЛЕЖАЩИМ В ИСТОРИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

*В статье проанализированы термины "граматикализация", "субъективизация", "субъективность" и исследовано развитие и становление структурно-семантических особенностей рейзинговых конструкций с подлежащим на примере рейзингового глагола *seem* в истории английского языка. Примером процесса субъективации служат рейзинговые конструкции с подлежащим. В процессе субъективации рейзинговые глаголы приобретают модальное значение эвиденциальности. Регулярное использование рейзинговых конструкций с подлежащим наблюдается лишь в*

конце среднеанглийского периода, а в ранньоновоанглийском языке происходит их окончательное становление.

Ключевые слова: грамматикализация, эвиденциальность, субъективация, субъективность, рейзинговые конструкции с подлежащим.

A. P. Ochkovska

THE PROCESS OF SUBJECTIFICATION OF SUBJECT RAISING STRUCTURES IN THE HISTORY OF THE ENGLISH LANGUAGE

The article deals with the terms “grammaticalization”, “subjectification” and “subjectivity”. Grammaticalization is viewed as a historical process of language change and includes such process as subjectification. Subjectification is an important mechanism of grammaticalization. Examples of subjectification include epistemic modal verbs, concessives, focus markers and raising structures.

Thus, the article is devoted to studying the emergence of the subject raising structures in the history of the English language. The aim of the article is to investigate the process of subjectification of the subject raising structures. Subject raising structure is the structure with the type of movement operation when the argument is raised out of a lower clause to become the subject of a higher clause. In the process of subjectification raising verbs receive modal meaning of evidence. Taken in consideration semantics and structure of the subject raising structures it becomes evident that they emerge and are regularly used at the end of the Middle English period and their final formation takes place during the Early Modern English period.

Key words: grammaticalization, evidentiality, subjectification, subjectivity, subject raising structures.

Більшість досліджень здійснених у сфері вивчення історичного синтаксису пов'язані з терміном граматикалізація. Граматикалізацію розглядають як сукупність мовних змін, у результаті яких лексичний матеріал при вживанні в конкретному прагматичному і морфосинтаксичному контексті стає граматичним, а граматичний матеріал набуває ще більше граматичних рис [5, с. 1]. Мовні зміни, що відбуваються під час

граматикалізації відбуваються за ланцюговою схемою, запропонованою П. Хоппером і Е. Трауготт: лексична одиниця > граматичне слово > клітика > афікс. Результатом граматикалізації є процес створення нових граматичних категорій та перебудова граматичної системи мови.

Водночас О. Фішер стверджує, що граматикалізація не є незалежною, спонтанною зміною у мові, а навпаки, кожний випадок зміни в діахронії є результатом трансформації в синхронії, основним механізмом якої є аналогія, повторювальність і принцип економії [4, с. 17]. Кількість лінгвістичних явищ, які позначаються терміном “граматикалізація”, досить велика і включає наступні процеси:

1. розвиток синтаксису з дискурсу (зміна порядку слів);
2. граматикалізація лексичних одиниць у функціональні слова (граматикалізація і лексикалізація);
3. поєднання клауз і злиття клауз;
4. суб'єктивація [4, с. 17].

Для вищенаведених процесів були розроблені параметри, що вказують на ступінь граматикалізації мовної одиниці [7, с. 110]:

Параметри	Парадигматичні процеси	Синтагматичні процеси
Значення	<i>втрата цілісності</i>	<i>редукція змісту</i>
Когезія	<i>збільшення парадигматичності</i>	<i>зменшення обмеженості</i>
Мінливість	<i>втрата парадигматичної мінливості</i>	<i>зменшення синтагматичної мінливості</i>

Згідно з параметрами (значення, когезія і мінливість) виокремлюють основні ознаки граматикалізації, а саме:

1. фонетична і семантична редукція;
2. формальне злиття елементів/ клауз;
3. зменшення змісту;
4. редукція вибору в межах парадигми;

5. редукція вибору в межах клаузи (елементи стають обов'язковими і займають фіксовані позиції) [4, с. 18].

Однак, не всі параметри можна застосувати до кожного процесу граматикалізації. Наприклад, параметр редукції змісту (*reduction of scope*) не є притаманним суб'єктивації. Під терміном "суб'єктивація" розуміють зміну значення мовної одиниці від об'єктивного опису зовнішньої ситуації до вираження внутрішнього ставлення мовця відносно ситуації [10].

Засоби вираження ставлення мовця до його висловлення привертали увагу багатьох філософів і вчених протягом декількох століть. Еміль Бенвеніст був одним із перших, хто почав займатися цією проблемою. В англосаксонській традиції на сучасному етапі розвитку мови відновлення інтересу лінгвістів у використанні діахронного підходу до вивчення мовних явищ і поява такого поняття, як граматикалізація, привернули увагу до цієї проблеми, а також є причиною виникнення поняття суб'єктивації (*subjectification*). Е. Бенвеніст стверджував, що мова настільки глибоко позначена маркером суб'єктивності, що виникає питання, чи змогла б вона, будучи організованою інакше, взагалі функціонувати і називатися мовою. Мова організована таким чином, що дозволяє кожному мовцеві, коли він визначає себе як мовець, ніби привласнювати собі мову цілком [2].

Варто розмежовувати два терміни "суб'єктивність" і "суб'єктивація" (*subjectivity and subjectification*). Суб'єктивність є основною характеристикою мови, яку досліджують у синхронії (R. W. Langacker), а суб'єктивацію розглядають як історичний процес розвитку мови від об'єктивності до суб'єктивності (E. C. Traugott). Суб'єктивність – це здатність мовця поставити себе на місце суб'єкта [2, с. 224] та виразити своє ставлення і почуття у висловленні (J. Lyons, E. Finegan, E. Traugott). Суб'єктивація виникає тоді, коли суб'єктивність закодована у мові у вигляді конструкцій, або коли елементи мови набувають функції вираження суб'єктивності в її розвитку. Таким чином, процес суб'єктивації досліджують через зміну у значенні слова.

Прикладами процесу суб'єктивації слугують:

- епістемічні модальні дієслова (*That must be wrong*);
- концесиви (*while*);
- дискурс маркери (*besides*);
- рейзингові конструкції з підметом [10, с.35].

Метою статті є проаналізувати процес суб'єктивації рейзингових конструкцій з підметом в історії англійської мови. Об'єктом нашого дослідження є рейзингові конструкції з підметом в англійській мові. Предмет статті складають структурно-семантичні особливості рейзингового дієслова *seem* в історії англійської мови.

Рейзинговою конструкцією з підметом (*subject raising structure*) називається конструкція, в якій відбувається пересув зовнішнього аргумента присудка з позиції підрядного речення до позиції підмета в головному [9, с. 196]. Дієслова, які використовуються з інфінітивним комплементом і викликають підняття підмета з інфінітивної клаузи, називаються рейзинговими дієсловами. Наприклад, речення (1):

(1) *He seemed to express himself with difficulty.*

Займенник *he* займає позицію підмета в головному реченні, *to express himself with difficulty* – інфінітивний комплемент рейзингового дієслова *seem*.

Оскільки суб'єктивація – це історичний і прагматично-семантичний процес, завдяки якому значення базуються на суб'єктивному ставленні мовця до висловлення, то елементи мови, наприклад рейзингові дієслова, змінюють значення або набувають нових відтінків значення в процесі вираження дії в дейктичній сфері мовця. У процесі суб'єктивації рейзингові дієслова набувають модального значення евіденційності [3, с.130]. Евіденційність (англ. *evidentiality*, ґрунтування на очевидних фактах) є складовою епістемічної модальності; вона пов'язана з джерелом інформації повідомлення, яке робить мовець, і виражає ступінь упевненості мовця у своєму повідомленні [6, с. 142]. Епістемічна або суб'єктивна модальність

ґрунтується на “епістемічній гарантії”, тобто на власному досвіді чи переконаннях мовця [8].

Варто зазначити, що рейзинг – це процес, під час якого підмет інфінітивної клаузи зазнає пересуву до позиції підмета дієслова у головному реченні тому, що головне дієслово є одноперехідним, тобто відкриває позицію для породження одного компонента, а саме неособової клаузи. Якщо клауза є нефінітною, то підмет не отримує відмінка в межах цієї клаузи, але, оскільки, позиція підмета головного дієслова є пустою, підмет зазнає пересуву до цієї позиції і набуває відмінка, тобто стає маркованим. Наявність підмета в структурі англійського речення є граматичною умовою, яка визначається принципом розширеної проєкції (ПРР), але в історії розвитку англійської мови дія цього принципу не завжди була обов’язковою. Наприклад, в давньоанглійській мові порядок слів у реченні був відносно вільним, граматичні відносини виражалися морфологічно, тому підмет не експліковувався в поверхненій структурі. Регулярне використання рейзингових конструкцій з дієсловами *seem*, *happen*, *chance* спостерігається лише наприкінці середньоанглійського періоду, коли встановлюється фіксований порядок слів, а наявність підмета у реченні є обов’язковим. У середньоанглійській мові підмет стає цілком структурним, виражає більше семантичних ролей, що пов’язано з втратою відмінкових закінчень [4, с. 28].

Оскільки найбільш типовим дієсловом, що вживається у рейзингових конструкціях є дієслово *seem*, розглянемо процес суб’єктивації на прикладі цього рейзингового дієслова. Відповідно до *English Oxford Dictionary* дієслово *seem* було запозичене з *Old Norse*, але не використовувалося до середньоанглійського періоду в історії англійської мови. Перші приклади використання дієслова *seem* датуються 1200 р. В давньоанглійській мові вживається дієслово *þynsan*, яке має значення *seem/appear*, наприклад:

(2) *Mæg þæs þonne ofþynsan ðeodne [MS -en] Heaðo-Beardna
ond þegna gehwam þara leoda þonne he mid fæmnan on Xett gæð...* (Beo 2032–8)

*Can as then seem lord Heathobards and thegns each those princes when he with
bride on Xoor goes...*

*It can **seem** to go too far to the lord of the Heathobards, and to each of the thegns
of those princes, when he walks on to the Xoor with his bride [3, c.112]...*

(3) ***pinceð** him to lytel þæt he lange heold; (Beo 1740–52)*
seems him too little that he long held;
*It **seems** too little to him, what he has long held [3, c. 97].*

У реченні (2) дієслово *þyncan* використовується у сполучуваності з модальним дієсловом *mæg*, при цьому зникає модальна характеристика змісту висловлення з позиції вірогідності/невірогідності, оскільки ситуація сприйняття не є актуальною в момент мовлення, а проспективною. У реченні (3) дієслово *þyncan* вживається у теперішньому часі, третьої особи однини (*pinceð*), тобто воно узгоджується із займенником *him* (давальний відмінок від *he*) і виступає у ролі повнозначного дієслова, якому невластиве модальне значення евіденційності. Крім того, у структурі обох речень відсутній формальний підмет. Таким чином, у давньоанглійській мові рейзингові конструкції не використовувалися.

Протягом середньоанглійського періоду дієслова *þencan* (думати) і *þyncan* (здаватися) зливаються у формах *thenchen*, *thinken* і використовується в сучасній англійській мові у формі *think* (думати) [1, с. 158]. У середньоанглійській мові також виникає форма *me thincth* (4), яка згодом стає лексикалізованою (*methinks=it seems to me*) і досі вживається у сучасній англійській мові, наприклад (5):

(4) ***Me thinketh** thus, that nouthur ye nor I
Oughte half this wo to make skilfully.[1, c. 107]*

(5) ***Methinks** he is not mistaken.*

У середньоанглійській мові дієслово *seman* використовувалося як повнозначне дієслово і мало значення "*to be suitable, befit, beseem*" і лише наприкінці цього періоду розвитку англійської мови, а саме у XIV ст.

починають використовуватися конструкції з дієсловом *seem* із значенням евіденційності, наприклад (6):

(6) *So aungellyk was hir natyf beautee,
That lyk a thing immortal **semed** she,
As doth an hevenish parfit creature,
That down were sent in scorning of nature [1, c. 3].
So angelic was her native beauty,
that like a thing immortal **seemed** she,
as does a heavenly and perfect creature
sent down here to put to shame our nature [2, c. 9].*

У реченні (6) дієслово *seman* має значення евіденційності, оскільки речення відтворює можливий висновок, що ґрунтується на спостереженні мовця. *She* – підмет, який зазнає пересуву з позиції породження у підрядному реченні *lyk a thing immortal* до позиції підмета в головному.

(7) *It **semeth** nat that love dooth yow longe [1, c. 30].*

Речення (7) є зразком рейзингової конструкції до застосування операції підняття. Дієслово *seman* вживається з *that*-клаузою, а позицію підмета займає формальне *it*. Речення виражає впевненість мовця у висловленні, яка базується на його перцептивному досвіді.

Протягом ранньоновоанглійського періоду відбувається остаточне становлення рейзингових конструкцій з підметом, а саме їх структури і семантики.

(8) *You do **seem** to know something of me, or what concerns me [4, c. 358].*

(9) *And with his head over his shoulder turn'd*

*He **seem'd** to find his way without his eyes,*

For out o' doors he went without their help

And to the last bended their light on me [4, c. 442].

Речення (8) і (9) є зразками рейзингових конструкцій з підметом, у яких дієслово *seem*, коли використовується з інфінітивним комплементом, викликає підняття підмету з підрядної частини речення. В обох

вищенаведених прикладах йдеться не про констатацію факту, а про власне судження мовця щодо можливого чи вірогідного розвитку подій, які базуються на дослідженні реально існуючих обставин. Загальним принципом вираження модальності в реченнях з рейзинговими конструкціями з підметом є впевненість мовця в існуванні певних епістемічних підстав, чи “епістемічних гарантій” істинності суджень.

Отже, граматикалізацію розглядають як історичний процес перетворення неграматичної одиниці мови в граматичну, а також поява в певній одиниці мови більшої кількості граматичних рис. Поняття терміну “граматикалізація” є досить великим і включає декілька процесів, одним з яких є суб'єктивація. Суб'єктивація – історичний процес зміни значення від об'єктивного опису зовнішньої ситуації до вираження внутрішнього ставлення мовця відносно ситуації. Рейзингові конструкції з підметом є зразком суб'єктивації, у процесі якої рейзингові дієслова набувають модального значення евіденційності. Регулярне використання рейзингових конструкцій з підметом спостерігається лише наприкінці середньоанглійського періоду, а в ранньоновоанглійській мові відбувається їх остаточне становлення.

Список використаної літератури

1. Иванова И.П., Чахоян Л.П., Беляева Т.М. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь / И.П. Иванова, Л.П. Чахоян, Т.М. Беляева. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – 512 с.
2. Benveniste E. Subjectivity in Language / E. Benveniste // Problems in General Linguistics. Coral Gables: FL: University of Miami Press. 1971. – P. 223-230
3. De Haan Ferdinand. Raising as grammaticalization: the case of Germanic seem-verbs / Ferdinand de Haan. – Rivista di Linguistica, 2007. – Vol. 19.1. – P. 129-150

4. Fisher O. On Problem Areas in Grammaticalization: Lehmann's Parameters and the Issue of Scope / O. Fisher // Formal Evidence in Grammaticalization Research – Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2010. – P. 17 – 43.
5. Hopper P.J., Traugott E.C. Grammaticalization / P.J Hopper, E.C. Traugott. – Cambridge, 1993
6. Kratzer A. Modality / Angelika Kratzer // Semantics: An International Handbook of Contemporary Research / Ed. by A. von Stechow and D. Wunderlich. — B. : Walter de Gruyter, 1991. — P. 639 — 650:
7. Lehmann Ch. Thoughts on Grammaticalization / Ch. Lehmann. – Erfurt: Institut für Sprachwissenschaft der Universität, 2002. – 171 p.
8. Lyons J. Semantics /J. Lyons. – Cambridge: Cambridge University Press, 1977. – Vol. 2. – 893 p.
9. Radford A. An Introduction to English Sentence Structure / Andrew Radford. – New York: Cambridge University Press, 2009. – 445 p.
10. Traugott E.C. Revisiting Subjification and Intersubjification / E.C. Traugott. – Berlin: De Gruyter Mouton, 2010. – P. 29-70

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Chaucer G. Troilus and Criseyde. - [Електронний ресурс] / G. Chaucer – Режим доступу: www.manybooks.net.
2. Chaucer G. Troilus and Criseyde. - [Електронний ресурс] / G. Chaucer – Режим доступу: www.poetryintranslation.com/klineaschaucer.htm
3. North R. The Origins of Beowulf From Vergil to Wiglaf / R. North. – New York: Oxford University Press, 2006. – 368 p.
4. Shakespeare William Full Collection of Works. – [Електронний ресурс] / W. Shakespeare – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/305276/>